

Maria Aleksandra Smockkiewiczowa

1910–2006

20 marca 2006 roku odeszła z grona społeczności akademickiej Profesor Maria Aleksandra Smockkiewiczowa z domu Ewert-Krzemieniewska, przeżywszy 96 lat. Swoją pracą była związana z trzema uczelniami poznańskimi – UAM, Akademią Medyczną i Akademią Ekonomiczną – przez ponad 50 lat. Cieszyła się ogromnym poważaniem. Darzono ją podziwem i szczególnym szacunkiem.

Była zawsze sobą i nie poddawała się, mimo że już jako młodą mężatkę i matkę srodze dotknęła ją II wojna światowa. We wrześniu 1939 roku aresztowano jej męża, jako zakładnika, i rozstrzelano w „krwawą niedzielę” w Bydgoszczy. Później jednego jej brata osadzono w obozie koncentracyjnym, a drugiego wywieziono na roboty przymusowe do Niemiec, gdzie zginął w 1944 roku.

Profesor Smockkiewiczowa była wspaniałym wychowawcą i nauczycielem akademickim. Okazywała swoje dobre serce młodzieży akademickiej i współpracownikom, była doskonałą organizatorką oraz kierownikiem prac zespołowych, inspirującym do twórczej pracy przynoszącej dobre rezultaty. Zawsze starała się uwzględniać najnowsze metody analizy chemicznej, szczególnie w zakresie biochemii. Sama też była autorem pionierskich metod analiz. Interesowała się bardzo oznaczeniami ciał czynnych w materiale biologicznym, a także określaniem struktury i oznaczaniem izoprenoidów. Cechował ją upór badawczy.

Pracując w Akademii Ekonomicznej, uwzględniała przyrodniczy charakter towaroznawstwa, zgodnie z koncepcją poznańskiego modelu towaroznawstwa powstałą już w latach 1926–1939 w ówczesnej Wyższej Szkole Handlowej, i pielęgnowaną po II wojnie światowej przez jej poprzedników – prof. Rufinę Ludwiczakównę, dr. Franciszka Szeląga i prof. Aleksandra Lempkę – będącymi, tak jak ona, uczniami prof. Jerzego Suszki.

Potrafiła przekazywać tradycję dobrego i godnego życia w rozumieniu typowym dla Wielkopolan. Była człowiekiem czynu. Miała dwie pasje – chemię i muzykę. Jednakże chemia stanowiła podstawową domenę jej długoletniej działalności.

Urodziła się 20 stycznia 1910 roku w Mosinie koło Poznania jako córka Edmunda i Marty z domu Pospieszalskiej. Uczęszczała do Państwowego Liceum im. Generałowej Zamoyskiej w Poznaniu, uzyskując w 1928 roku świadectwo dojrzałości. Następnie podjęła studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Poznańskiego. Ukończyła je w 1933 roku, otrzymując stopień magistra filozofii w zakresie chemii na podstawie pracy *Badania nad warunkami powstawania gamma-i-zochininy*, wykonanej w Zakładzie Chemii Organicznej pod kierunkiem prof. Suszki. Równoległe ze studiami chemicznymi studiowała w Państwowym Konserwatorium w Poznaniu. Ukończyła je w 1936 roku, uzyskując dyplom wirtuozowski w klasie fortepianu pod kierunkiem pianistki Gertrudy Konatkowskiej.

Po ukończeniu studiów chemicznych podjęła w 1933 roku pracę w zakładach Hipolita Cegielskiego w Poznaniu. Po roku została zwolniona z pracy z powodu redukcji personelu. Zaraz jednak zatrudniono ją jako asystentkę prof. Konstantego Hrynakowskiego w Zakładzie Chemii Farmaceutycznej na Uniwersytecie Poznańskim. Była nim do marca 1937 roku. Zrezygnowała z pracy z powodu zamążpójścia i przeniesienia się do Bydgoszczy. Po „krwawej niedzieli” wróciła do Poznania. Podczas II wojny światowej, od 4 września 1941 roku do 20 stycznia 1945 roku, pracowała jako laborantka w Zakładzie Fizjologii Roślin przy starostwie w Poznaniu,

Po wojnie życie zawodowe związała z poznańskimi uczelniami. Jako jeden z pierwszych pracowników Uniwersytetu Poznańskiego współpracowała przy organizacji studiów farmaceutycznych. Już 1 maja 1945 roku samodzielnie uruchomiła Pracownię Chemii Analitycznej w lokalach wypożyczonych i przygotowanych do tego celu tzw. sposobem gospodarczym. Jednocześnie przygotowywała się do doktoratu pod kierunkiem światowej sławy prof. Alfonsa Krausego. Stopień doktora nauk matematyczno-przyrodniczych w zakresie chemii uzyskała na Uniwersytecie Poznańskim 27 grudnia 1947 roku na podstawie rozprawy *Minerały miedzi jako katalizatory*. W 1952 roku w Akademii Medycznej wszczęto jej przewód habilitacyjny na podstawie pracy *Chromatograficzne rozdzielenie witamin z grupy B*. Przewód ten został jednak przerwany z powodu wejścia w życie nowej ustawy o sposobie uzyskiwania stopni naukowych. 29 kwietnia 1955 roku Centralna Komisja Kwalifikacyjna dla Pracowników Nauki nadała jej tytuł docenta. 18 grudnia 1964 roku została profesorem nadzwyczajnym Wyższej Szkoły Ekonomicznej, 12 lutego 1972 roku uzyskała tytuł profesora zwyczajnego nauk chemicznych, a 1 marca 1972 roku stanowisko profesora zwyczajnego Akademii Ekonomicznej.

Na Uniwersytecie Poznańskim pracowała do chwili jego reorganizacji w 1950 roku, po czym przeszła do Akademii Medycznej kolejno jako starszy asystent, adiunkt i docent. Współdziałała przy reorganizacji studiów farmaceutycznych. Wprowadziła do ćwiczeń metody półmikro, uzyskując duże oszczędności w materiale i czasie. Oprócz tej metody wprowadziła także metody chromatograficzne oraz elektroforezę na bibułę. W 1951 roku wydała podręcznik z analizy chemicznej: *Chemia analityczna jakościo-*

wa z uwzględnieniem półmikroanalizy. Za wszystkie te osiągnięcia uzyskała dwukrotnie stypendium Krajowej Komisji ds. Popierania Twórczości Naukowej i Artystycznej.

Równoległe z pracą w Akademii Medycznej na Wydziale Farmacji od 1 grudnia 1952 roku pracowała w Instytucie Balneologicznym, kierując pracami na temat bodźców balneologicznych i fizykoterapeutycznych na ustrój człowieka. Analizowała białka, stosując metodę elektroforezy. Ponadto współpracowała z II Kliniką Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej, prowadząc badania nad białkami surowicy i wdrażając do tych badań nowatorskie wówczas metody elektroforezy swobodnej i bibułowej. Wspólnie z prof. Witoldem Mizgajskim opracowała unikatowe analityczne metody pozwalające oznaczać 10^{-9} g kobaltu oraz 10^{-7} g miedzi, cynku i magnezu w małych próbkach krwi i surowicy. Metoda ta została opisana w monografii *Recherche et dosage des éléments traces*, wydanej w Paryżu w 1962 roku. Profesor Smoczkiwiczowa współpracowała z prof. Franciszkiem Adamanisem i prof. Marią Szymtówną. Można uznać, że razem z nimi dodała blasku do świetności poznańskiej farmacji.

W 1963 roku (pismem ministra szkolnictwa wyższego z 25 sierpnia 1963 roku) została przeniesiona z Wydziału Farmacji Akademii Medycznej w Poznaniu na stanowisko kierownika Zakładu Chemii Ogólnej w Katedrze Towaroznawstwa na Wydziale Handlowo-Towaroznawczym Wyższej Szkoły Ekonomicznej. Na Wydziale tym w latach 1966–1969 pełniła funkcję prodziekana. Po reorganizacji Uczelni i utworzeniu Instytutu Towaroznawstwa w 1969 roku została kierownikiem Zakładu Chemii Ogólnej i Analitycznej oraz zastępcą dyrektora Instytutu Towaroznawstwa ds. naukowo-badawczych.

Podjmując pracę w Uczelni w 1963 roku, rozszerzyła problematykę badań chemicznych. Między innymi kierowany przez nią zespół zajmował się metodami analitycznymi w zastosowaniu do poszczególnych steroidów i ich mieszanin. Opracowano i opatentowano nową technologię otrzymywania przeciwwzapalnych preparatów kortykosteroidowych z produktów odpadowych przemysłu farmaceutycznego. W ostatnim okresie pracy, w latach 1972 do 1980, jako kierownik zespołu badawczego zajmowała się badaniami nad otrzymywaniem, właściwościami i strukturą związków steroidowych. Część tych badań była wykonywana na zlecenie przemysłu farmaceutycznego i stanowiła podstawę do kontroli procesów produkcyjnych związków steroidowych mających liczne własności lecznicze.

Pani Profesor była bardzo skromna. Zawsze podkreślała, że w badaniach naukowych pomagali jej współpracownicy własną inwencją, sumiennym i akuratnym wykonawstwem. Większość wyników badań doświadczalnych z tego ostatniego okresu jej działalności naukowej ukazało się w znaczących czasopismach naukowych oraz były referowane zarówno na zjazdach i sympozjach krajowych, jak i zagranicznych. Od 1972 roku odbywały się coroczne sesje Instytutu Towaroznawstwa z udziałem przedstawicieli praktyki gospodarczej oraz uczelni poznańskich różnych ośrodków. Na tych

sesjach pracownicy naukowcy referowali wyniki swoich prac naukowych wykonanych w minionym roku.

Profesor Smoczkiwiczowa brała udział w Komisji Technologii i Chemii Żywnościowej Oddziału PAN w Poznaniu, w Podkomisji Chromatograficznej PAN. Działała w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk w Wydziale III Matematyczno-Przyrodniczym i w Wydziale IV Lekarskim. Gdy została członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, współdziałała w utworzeniu Komisji Farmaceutycznej, która nadal działa aktywnie. W uznaniu zasług dla PTPN przyznano jej tytuł członka honorowego tego Towarzystwa.

Dorobek naukowy Profesor Smoczkiwiczowej jest znaczny. Wypromowała 11 doktorów w tym 4 na Wydziale Farmacji Akademii Medycznej w Poznaniu). Opublikowała kilka prac zwartych: *Metody chromatograficzne w badaniu leków* (PZWL, Warszawa 1965), *Metody chromatograficzne w badaniu witamin* (PZWL, Warszawa 1965), *Chemia analityczna jakościowa z uwzględnieniem półmikroanalizy* (wyd. 1: PWN, Warszawa 1951, wyd. 4: Akademia Medyczna, Poznań 1960), skrypty uczelniane *Chemia analityczna. Zagadnienia wybrane* (Wydawnictwo AE, Poznań 1979), *Materiały do wykładów z chemii nieorganicznej* (Wydawnictwo WSE, Poznań 1974, wyd. 2: 1977). Była współautorką (z J. Opieńską-Blauth) książki: *Vademecum chromatograficzne ze szczególnym uwzględnieniem techniki na bibule* (PWN, Warszawa 1968) oraz współautorką i redaktorką (współ z A. Krausem) Zeszytów Naukowych Seria I wydanych przez WSE w latach 1970, 1971 i 1972. Były to prace z zakresu towaroznawstwa. Ponadto opublikowała 162 prace doświadczalne w czasopismach zagranicznych i krajowych. Realizowała tematy badawcze objęte Centralnym Programem Badań Podstawowych (CPBP) i resortowym. Kierowała 250 pracami magisterskimi, w tym 40 na Wydziale Farmacji.

Po przejściu na emeryturę w 1980 roku Profesor Smoczkiwiczowa nadal pracowała na część etatu do 30 czerwca 1986 roku. Ponadto publikowała artykuły wspomnieniowe, wydawane głównie w „Kronikach Miasta Poznania”. Wydała też książkę *Cmentarz zasłużonych na Wzgórzu św. Wojciecha w Poznaniu*.

Za swoje ogromne zasługi odznaczona została Złotym Krzyżem Zasługi w 1965 roku, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski w 1973 roku oraz Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski w 1982 roku.

Do ostatnich niemal dni miała bardzo żywy kontakt z wieloma swoimi wychowankami. Społeczność akademicka ma ciągle w pamięci wzruszającą uroczystość, którą zorganizowały dla Profesor Smoczkiwiczowej Wydział Chemii UAM i Wydział Towaroznawstwa Akademii Ekonomicznej z okazji 50-lecia uzyskania doktoratu. Jubilatka zadziwiła obecnych swoją skromnością. Dziękowała za współpracę, podkreślając, że to, co zrobiła, było tylko niepełnym i nieudolnym zwrotem tego, co otrzymała od innych w czasie swojego życia. W rzeczywistości obdarzyła hojnie swoich wychowan-

ków, wszystkich tych, z którymi współpracowała i z którymi się spotykała. Pełna życzliwości zawsze z chęcią służyła pomocą i pomagała rozwiązywać różne problemy. Była człowiekiem czynu, wielkiej mądrości i kultury osobistej. Ufała i budziła zaufanie. Dla wielu Profesor Maria Aleksandra Smockiewiczowa pozostanie we wdzięcznej pamięci jako dobra, rozumiejąca wszystko, wspaniała nauczycielka.

Jan Jasiczak